

Roks yttrande för Västerbottens regionala utvecklingsstrategi

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige. Roks är den äldsta riksorganisationen som enbart samlar kvinnojourer och tjejjourer i Sverige. Vi är en feministisk och kvinnoseparatistisk organisation vars uppgift det är att synliggöra och motverka mäns och killars våld mot kvinnor, tjejer och barn. Vårt mål är att bidra till en förbättring av kvinnors och tjejers livsvillkor. Roks ser att mäns och killars våld kan drabba alla kvinnor och tjejer, men också att kvinnors och tjejers livsvillkor kan variera beroende av etnicitet, social tillhörighet, ålder, sexualitet, funktionshinder och missbruk. Därför är det nödvändigt att belysa både de erfarenheter som skiljer oss och de som förenar kvinnor och tjejer. Roks uppmärksammar att mäns våld mot kvinnor, tjejer och barn är ett systematiskt våld och ska därför ses som ett samhällsproblem. Kärnan i Roks verksamhet är stödet till lokala kvinno- och tjejjourer i deras utveckling och arbete för kvinnor, tjejer och barn som är utsatta för mäns våld. Roks är där för att ge kvinnan, tjejen och barnet en plats för att ta sig ur en relation där mannen utsätter henne för våld. För att stötta och hjälpa henne krävs att vi påverkar reformerna.

Roks sammanfattande synpunkter

Roks anser att Västerbottens regionala utvecklingsstrategi behöver tydligare mål för kvinnohälsa och för att stoppa mäns våld mot kvinnor, tjejer och barn för att uppnå jämlik hälsa. Mäns våld mot kvinnor är ett strukturellt och könat samhällsproblem med stora konsekvenser för folkhälsan, och ett könsneutralt språkbruk riskerar att osynliggöra våldets orsaker. Roks betonar hälso- och sjukvårdens centrala roll i att upptäcka våldsutsatthet och vikten av långsiktig samverkan med kvinnojourer och tjejjourer.

Roks synpunkter

Framtidens vård och omsorg – behovet av ett tydligt fokus på kvinnohälsa

Prioritering 5: Västerbotten – framtidens jämlika hälsa

För att framtidens vård och omsorg ska vara jämlik krävs ett uttalat och riktat fokus på kvinnohälsa. Det är väl belagt att kvinnors sjukdomar och hälsobehov historiskt har varit mindre utforskade, underprioriterade och i många fall felbehandlade i jämförelse med mäns. En generell ambition om jämlik vård, utan att nämna kvinnohälsan, riskerar därför att reproducera befintliga ojämlikheter om inte könsspecifika behov och strukturella maktordningar synliggörs och hanteras.

I den regionala utvecklingsstrategin för Västerbotten lyfts viktiga satsningar på glesbygdsmedicin och e-hälsa fram som lösningar för att minska geografiska avstånd och öka tillgängligheten. Dessa satsningar är viktiga, men de kan inte ensammana säkerställa jämlik vård. Det saknas tydliga och riktade målsättningar för kvinnohälsa, trots att vissa delar av vården inte kan digitaliseras eller ersättas av distanslösningar. Detta gäller särskilt mödra- och förlossningsvård samt vårdinsatser för kvinnor och tjejer som har utsatts för kvinnlig könsstympning. Kvinnor och tjejer som har utsatts för könsstympning vittnar, genom kvinnojourer och tjejjourer, om att de ofta bemöts med okunskap, misstro eller kränkningar inom hälso- och sjukvården. Detta leder till att många undviker att söka vård, trots stora medicinska och psykiska behov. För att vården ska vara jämlik krävs särskild kompetens, trygga vårdmiljöer och tydliga strukturer för bemötande och behandling av denna grupp.

Hälso- och sjukvården är också en av de samhällsinstanser som många våldsutsatta kvinnor, tjejer och barn möter. Därför behöver det finnas ett tydligt mål att vården systematiskt ska upptäcka våld genom att ställa frågor om våldsutsatthet. Att inte fråga innebär i praktiken att våldet osynliggörs. Förutsättningen för detta är att personalen har rätt bemötande, tid och stöd för att kunna agera och med kunskap om mäns våld mot kvinnor som ett strukturellt samhällsproblem. Vården kan även spela en avgörande roll för kvinnor och tjejer som utsatts för sexuellt våld, exempelvis genom särskilda mottagningar som kan erbjuda både medicinskt och psykosocialt stöd samt rättssäker insamling av bevisning. Tillgången till sådana enheter behöver säkerställas i hela regionen, även utanför större städer.

Västerbotten beskrivs i strategin som en region med lång tradition av samverkan mellan civilsamhället, akademien och offentliga aktörer. Mot denna bakgrund är det anmärkningsvärt att kvinnojourer och tjejjourer inte nämns, trots att de tar ett omfattande ansvar för stöd och skydd till våldsutsatta kvinnor, tjejer och barn. Dessa verksamheter besitter unik kunskap och erfarenhet som bör tas tillvara i både utvecklingsarbete och praktisk samverkan med vården.

Sammanfattningsvis menar Roks att en övergripande målsättning om jämlik vård, utan ett tydligt fokus på kvinnohälsa och det strukturella våldet mot kvinnor, tjejer och barn, inte är tillräcklig. För att uppnå verklig jämlikhet krävs riktade mål, resurser och insatser som tar hänsyn till kvinnors livsvillkor, utsatthet och specifika hälsobehov. Utan detta riskerar utvecklingsstrategin att missa centrala delar av sitt jämlikhetsuppdrag.

Mäns våld mot kvinnor, tjejer och barn – behovet av ett könat perspektiv

Delprioritering 5.2 Hälsosamma levnadsvanor och trygga nära relationer

Mäns våld mot kvinnor, tjejer och barn är ett av Sveriges största och mest allvarliga samhällsproblem. Våldet är inte slumpmässigt, utan systematiskt och strukturellt. Kvinnor och tjejer utsätts i hög grad för våld just för att de är kvinnor och tjejer, i ett samhälle där makt och kön fortfarande är ojämnt fördelade.

Det är positivt att prioriteringens målsättning lyfter hälsosamma levnadsvanor och trygga nära relationer, samt att strategin erkänner att alla inte lever i trygga relationer och att det därför krävs särskilda insatser. Samtidigt är det avgörande hur våldet beskrivs och förstås för att arbetet ska få faktisk effekt.

Begreppet ”våld i nära relationer” används ofta som ett könsneutralt begrepp. Även om våld kan förekomma i olika typer av relationer och drabba olika grupper, riskerar ett könsneutralt språkbruk att osynliggöra det faktum att våldet i mycket hög utsträckning är könat. Majoriteten av våldsutövarna är män, och majoriteten av de utsatta är kvinnor och tjejer. När våldet beskrivs som könsneutralt försvinner förståelsen för de bakomliggande maktstrukturerna och risken ökar att insatserna riktas mot symtom snarare än orsaker.

För att faktiskt förebygga och stoppa våldet krävs en analys som utgår från mäns våld mot kvinnor som ett uttryck för ojämställdhet och strukturell diskriminering. Utan detta perspektiv blir det svårt att utforma träffsäkra förebyggande insatser, säkerställa rätt stöd till utsatta och ställa krav på förändring hos våldsutövare.

Omfattningen av våldet mot kvinnor och tjejer bekräftas tydligt genom Roks senaste omfångsstudie Kvinnors trygghet. I studien Kvinnors trygghet uppger 55 procent av de kvinnor som svarat på enkäten att de har varit utsatta för våld efter sin 15-årsdag, och hela 43 procent att de varit utsatta redan innan de fyllt 15 år. Detta visar att våldet inte bara är utbrett, utan också ofta påbörjas tidigt i livet och får långtgående konsekvenser för hälsa, trygghet och livsvillkor.

Inom detta delmål är samverkan med kvinnojourer och tjejjourer i Västerbotten av avgörande betydelse. Dessa verksamheter möter dagligen kvinnor, tjejer och barn som utsatts för mäns våld och besitter djup kunskap om våldets uttryck, konsekvenser och vilka insatser som faktiskt gör skillnad. Kvinnojourer och tjejjourer är viktiga aktörer både i det direkta stödet till utsatta och i det förebyggande arbetet, genom utbildning, kunskapshöjande insatser och samverkan med yrkesverksamma inom vård, skola och andra samhällsinstanser.

För att målsättningen om trygga nära relationer ska kunna uppnås krävs därför att regionen tydligt benämner och adresserar mäns våld mot kvinnor, tjejer och barn som ett könat och strukturellt problem, samt säkerställer långsiktig samverkan med kvinnojourer och tjejjourer som arbetar med stöd, skydd och förebyggande arbete.

Mäns våld mot kvinnor – ett folkhälsoproblem

Även om förslaget uppmärksammar det våld som kvinnor, tjejer och barn utsätts för av män i nära relationer, är det viktigt att understryka att mäns våld mot kvinnor och tjejer inte är begränsat till de som man lever i nära relation med. Många kvinnor och tjejer utsätts för våld av män som de inte lever i en nära relation med. Detta gäller exempelvis kvinnor och tjejer i prostitution, där våld, hot och sexuella övergrepp ofta är en del av vardagen, liksom äldre kvinnor som kan utsättas för våld, övergrepp eller kränkningar i mötet med manlig personal inom vård och omsorg.

Att begränsa förståelsen av våldet till ”nära relation” riskerar därför att osynliggöra stora grupper av utsatta kvinnor och tjejer samt de strukturer som möjliggör våldet. För att främja folkhälsan krävs ett bredare och mer heltäckande perspektiv som erkänner mäns våld mot kvinnor, tjejer och barn som ett samhällsproblem som tar sig olika uttryck i olika sammanhang.

Mot denna bakgrund menar Roks att det behövs ett särskilt mål i den regionala utvecklingsstrategin om att stoppa mäns våld mot kvinnor, tjejer och barn. Ett sådant mål bör omfatta alla former av våld, oavsett relation mellan våldsutövare och utsatt. Endast genom ett sådant helhetsgrepp kan regionen på ett meningsfullt sätt bidra till förbättrad folkhälsa och ökad trygghet för kvinnor, tjejer och barn i Västerbotten.

Beslutet fattades av Roks ordförande Adine Samadi.

Göteborg 23 December 2025

Adine Samadi

Ordförande Roks